

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 9 februari 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd. Sedan utskottet numera fullgjort detta uppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1927, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelser om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1926, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1927 ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid Tumba bruk tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de utförliga sifferredogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1927 har riksbanken erhållit en vinst av 14,472,833 kronor 55 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande huvud- och avdelningskontorens vinst- och förlusträkningar, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

1:o.

Revisorerna hava under § 21 i sin berättelse angående riksbanken (sid. 22—25) anfört följande:

»I anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken beslöt 1925 års riksdag att, med bifall till bankoutskottets hemställan, uppdraga åt full-
Bihang till riksdagens protokoll 1928. 8 saml. 8 häft. (Nr 13—15). 352 28

*Ang. vatten-
anläggning
vid Tumba
bruk.*

Revisorerna.

måktige att i huvudsaklig överensstämmelse med uppgjort förslag låta vid Tumba bruk utföra en vattenanläggning för en kostnad av högst 90,000 kronor, att utgå av riksbankens medel. Nämnda förslag med tillhörande kostnadsberäkningar hade redan år 1923 uppgjorts av aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån.

Vattenanläggningen skulle omfatta dels uppförande av pumpstation, järnfilter, högreservoar samt utspolningsbassäng, dels ock utförande av rörledningsarbeten. För anläggningen skulle levereras rörinredning i pumpstationen, automatiskt pådrag för pumpmaskineriet ävensom vattenståndsvisare i brukskontoret för angivande av vattenståndet i högreservoaren.

Då tämligen lång tid förflutit från det förslaget upprättades och saken upptogs till behandling hos fullmäktige, gjordes enligt uppgift under hand förfrågningar hos aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån, huruvida under mellantiden sådana förändringar i de allmänna prisförhållandena inträffat, att kostnaden för anläggningen kunde väntas bli högre än som från början beräknats. De upplysningar, som därvid erhöles, uppgivas hava varit av den art, att den beräknade kostnadssumman ansågs tillfyllest.

Genom beslut den 30 juli 1925 uppdrogo fullmäktige åt förvaltaren vid bruket att i samråd med förutnämnda bolag och i huvudsaklig anslutning till dess förslag från vissa firmor infordra anbud å vattenanläggningen, nämligen dels å byggnadsarbetena dels å rörledningsarbetena dels ock å pumpmaskineriet.

Då av sålunda inkomna anbudshandlingar framgick, att de lägsta anbuden slutade å sammanlagt 108,597 kronor och att arbetet sålunda icke kunde utföras för de av 1925 års riksdag anvisade medlen, 90,000 kronor, förklarade fullmäktige, att intet av de inkomna anbuden kunde antagas. Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån anmodades i anslutning härtill undersöka, vilka åtgärder kunde vidtagas för nedbringande av kostnaderna, därvid särskilt borde beaktas möjligheten till en kostnadsminskning genom att bruket självt utförde rörledningsarbetena.

Enligt ett den 19 september 1925 avgivet yttrande beräknade bolaget anläggningskostnaderna med ledning av de inkomna anbuden sålunda:

för byggnadsarbeten, rörledningsarbeten och pumpmaskineri, allt enligt föreliggande lägsta anbud	kronor	108,597: —
» tilläggsarbeten å entreprenaden, förslagsvis enligt prislista	»	2,000: —
» arbeten i egen regi (tillfartsvägar, terrasseringsarbeten, filtergrus m. m.) förslagsvis	»	5,000: —
» utredningar, upprättande av entreprenadhandlingar, arbetskontroll, förslagsvis	»	6,000: —
		13,000: —
	tillsammans kronor	121,597: —

eller i runt tal 122,000 kronor.

För nedbringande av kostnaderna framlade bolaget samtidigt efter samråd med förvaltaren å Tumba bruk vissa alternativa förslag till ändringar i den ursprungliga planen. Dessa förslag gingo huvudsakligen ut på ett uppskjutande av vissa mindre väsentliga detaljer i anläggningen samt ett avskiljande från entreprenaden av rörledningsarbetenas utförande, vilka arbeten i stället skulle omhändertagas av bruket självt. Besparingar beräknades därigenom kunna vinnas å minst 6,000 å 9,000 kronor.

Med ledning av de inkomna lägsta anbuden och vattenbyggnadsbyråns

ovanstående beräkningar angående kostnaderna beslöto fullmäktige den 25 februari 1926 hemställa hos bankoutskottet, att utskottet måtte av riksdagen utverka anvisande av ytterligare anslag av 32,000 kronor för vattenanläggningens utförande. Detta tilläggsanslag beviljades av 1926 års riksdag.

Enligt uppgift i fullmäktiges protokoll den 12 april 1926 verkställde den för vattenanläggningen antagna kontrollanten besiktning av platsen för anläggningen, kontrollberäkning av uppgjort förslag samt granskning av inkomna anbud. På förfrågan av revisorerna hava fullmäktige meddelat, att det av kontrollanten sålunda utförda arbetet emellertid enligt uppdrag endast inskränkt sig till en jämförelse av inkomna anbud med det av aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån upprättade förslaget jämte konstruktionsritningar ävensom en viss undersökning beträffande i förslaget upptagna utspolningsbassäng och högreservoar. Kontrollantens därvid vunna uppfattning, enligt vilken vattenledningsarbetet skulle kunna utföras i huvudsak på sätt i den uppgjorda planen föreslagits, meddelades muntligen under hand inspekterande fullmäktigen för bruket.

Beträffande de föreliggande anbuden hade kontrollanten avstyrkt antagandet av det lägsta anbudet ifråga om byggnads- och rörledningsarbetena, vilket anbud legat till grund för uppgjorda kostnadsberäkningar. Den firma, som avgivit anbudet ifråga, befriades av fullmäktige på egen begäran från detsamma.

Då det ansåges olämpligt att överlämna byggnadsarbeten och rörledningsarbeten till skilda entreprenörer ävensom att de senare arbetena, på sätt i utarbetade förslag till kostnadernas nedbringande angivits, utfördes av bruket självt, beslöto fullmäktige vid sammanträde den 12 april 1926 antaga A. B. Skånska cementgjuteriets anbud beträffande byggnads- och rörledningsarbetena för en entreprenadsumma av 111,500 kronor samt A. B. Zander & Ingeströms anbud å leverans av pumpmaskiner till ett pris av 4,280 kronor. Kostnaderna för anläggningen enligt entreprenadavtalen komme sålunda att tillsammans uppgå till 115,780 kronor eller 7,383 kronor mera än vad kostnadsberäkningarna upptagit.

Alltefter arbetet å anläggningen fortskred, tillkommo extra arbeten vid sidan om entreprenaden.

Enligt arbetsbeskrivningen skulle å sträckan för rörgraven närmast pumpstationen iakttagas följande. På sträckan från pumpstationen och tills fast grund för ledningen uppnåddes, skulle ledningen försees med underbädd av plank. Längden av denna sträcka beräknades bliva 300 m. Till förstärkning av rörgravens sidor räknades med tätare stämpling på en sträcka av 250 m. Erfordrades underbädd eller tätare stämpling på längre sträckor eller spåntning å någon sträcka, skulle extra ersättning härför utgå enligt särskild prislista.

För dylika och andra förstärkningsarbeten i rörgravarna utöver entreprenadavtalet ävensom en del mindre, från början ej planerade anordningar i rörnätet har ersättning utgått till entreprenören enligt särskild prislista med cirka 18,000 kronor. Vidare hava efter särskilda anbud från entreprenören utförts dels diverse extra arbeten vid utspolningsbassängen för 1,707 kronor dels utbyte på en sträcka av 319 meter av ursprungligen avtalade gjutjärnsrör mot stålmufrör för 5,800 kronor dels i kostnadsberäkningarna ej upptagna biledningar från huvudledningarna till de inomhus befintliga servisledningarna för kronor 13,362:61 dels ock anbringande av stödjemur m. m. vid högreservoar för 4,650 kronor.

Kostnaderna för den fullbordade och i april månad 1927 slutbesiktigade vattenanläggningen vid Tumba bruk hava enligt uppgift utgjort:

Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet enligt entreprenadavtal	kronor 111,500:—
Firman Zander & Ingeström enligt entreprenadavtal	» 4,280:—
Kontrollanten P. A. Valsinger, arvode och reseersättning	» 2,626:—
Ritningar m. m.	» 33: 75
Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet för servisledningar m. m.	» 13,362: 61
D:o för extra arbeten för vattenledningen	» 30,254: 85
D:o för diverse arbeten, ej ingående i entreprenadkontraktet	» 7,972: 61
Transportkostnader	» 625: 25
Byråchefen O. N. Bruhn för besiktning	» 150:—
A. B. Vattenbyggnadsbyrån för upprättande av förslag till entreprenadhandlingar, ritningar m. m.	» 4,500:—
eller allt som allt kronor 175,305: 07	

Omnämnas bör att riksbanken för vattenanläggningen utöver ovannämnda utgifter dels tidigare haft att vidkännas vissa kostnader för utredningar och undersökningar, vilka verkstälts av A. B. Vattenbyggnadsbyrån och enligt uppgift belöpt sig till c:a 13,700 kronor, dels ock inom närmaste tiden torde få bestrida utgifter för vidtagande av vissa åtgärder för borttagande av aggressiv kolsyra i vattenledningsverket.

För egen del hava revisorerna anfört följande:

Revisorernas
uttalande.

»Såsom av ovanstående redogörelse framgår, hava de slutliga kostnaderna för vattenanläggningen kommit att uppgå till en summa, som nära nog utgör två gånger den ursprungligen beräknade. Att denna skiljaktighet mellan de beräknade och verkliga kostnaderna blivit så väsentlig är att tillskriva den bristfälliga utredning, som förekommit i ärendet.

Utredningen verkställdes såsom ovan nämnts av aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån. Redan på hösten 1925 konstaterades densammas otillförlighet, då anbud å ifrågakommande arbeten infordrats och det därvid visat sig, att intet anbud hållit sig inom ramen av de utav bolaget gjorda kostnadsberäkningarna. Förhållandet klarlades än ytterligare, sedan arbetena under 1926 igångsatts. Då uppmärksammades nämligen, dels att undersökningarna beträffande markförhållandena varit synnerligen bristfälliga, enär markens beskaffenhet föranledde betydande extra arbeten för att möjliggöra rörledningarnas framdragande, dels ock att en så väsentlig detalj som anläggande av biledningar från huvudledningen till servisledningarna helt uteglömts i den av bolaget upprättade arbetsplanen.

Något ansvar för här berörda missförhållanden kan knappast anses åvila fullmäktige. Om bristande noggrannhet vittnar emellertid fullmäktiges underlåtenhet att såsom förut omtalats utan närmare undersökning av det lägsta anbudets beskaffenhet lägga detsamma till grund för sin begäran om ytterligare anslag till 1926 års riksdag. Först sedan riksdagen anvisat det begärda tilläggsanslaget, anmodades den av fullmäktige tillsatta kontrollanten för vattenanläggningen att verkställa en dylik prövning, och fastslogs då, att det lägsta anbud, vilka fullmäktige räknat med, icke kunde antagas. Fullmäktige tvingades därigenom att träffa avtal om arbetenas utförande för en kostnad, som översteg den förut beräknade med cirka 7,000 kronor.

Revisorerna måste slutligen såsom synnerligen anmärkningsvärd beteckna fullmäktiges åtgärd att utan riksdagens medgivande disponera medel till täckande av de merkostnader å närmare 54,000 kronor, vilka enligt vad ovan påvisats nedlagts å ifrågavarande företag. Då likvid för uppkomna

tilläggsarbeten icke erlagts förrän i april 1927, och fullmäktige redan inom 1927 års riksdag sammanträtt måste hava ägt kännedom om de för ändamålet tillgängliga medlens otillräcklighet, borde fullmäktige hava bragt detta förhållande till riksdagens kännedom och hos riksdagen begärt ytterligare anslag för anläggningens slutförande.»

I anledning av revisorernas förevarande anmärkningar har utskottet ansett sig böra inhämta fullmäktiges yttrande i ärendet, och hava fullmäktige i skrivelse till utskottet den 26 januari 1928 anfört följande:

»Statsrevisorerna lämna i sin berättelse en utförlig redogörelse över vattenledningsarbetets fortskridande och över orsakerna till att de beräknade anslagen överskridits. Av denna framgår, att revisorerna för sin del ansett, att den betydande skiljaktigheten mellan de beräknade och verkliga kostnaderna är beroende på den bristfälliga utredning, som verkstälts av Aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån. Dels visade sig Vattenbyggnadsbyråns kostnadsberäkningar vara otillförlitliga, dels befanns det under arbetets fortgång, att de verkställda grundundersökningarna varit synnerligen bristfälliga, dels slutligen hade Vattenbyggnadsbyrån uppgjort en ofullständig arbetsplan med tillhörande förslag till entreprenadkontrakt. Revisorerna fälla också det omdömet, att något ansvar för här berörda missförhållanden knappast kan anses åvila fullmäktige.

Fullmäktige.

Däremot hava revisorerna framhållit, att fullmäktige, innan frågan om tilläggsanslag förelades 1926 års riksdag, bort låta närmare undersöka det lägsta anbudets beskaffenhet. Vid ifrågavarande tidpunkt saknade fullmäktige anledning att igångsätta en sådan undersökning. Anbudsgivarna voro nämligen rekommenderade samt föreslagna av Aktiebolaget Vattenbyggnadsbyrån, som gällde för att vara den förnämsta privata experten inom landet å hithörande område, och någon erfarenhet om att byråns uppgifter och beräkningar skulle behöva särskilt kontrolleras av annan sakkunnig förelåg icke för fullmäktige, då nämnda anslag begärdes av riksdagen.

Vidare hava revisorerna funnit synnerligen anmärkningsvärt, att fullmäktige utan riksdagens medgivande disponerat medel för täckande av merkostnaderna å anläggningen. Enligt revisorernas mening borde fullmäktige hava bringat ärendet inför 1927 års riksdag och av denna begärt ytterligare anslag för anläggningens slutförande.

Härtill få fullmäktige anföra, att som ifrågavarande arbete var av sådant slag, att detsamma icke utan stora olägenheter och betydande merkostnader kunde avbrytas, fullmäktige nödgades att efter hand träffa särskilda avtal efter å-priser å vissa förstärknings- och extra arbeten, som förut ej voro beräknade. Den slutliga kostnaden för anläggningen var icke känd av fullmäktige vid 1927 års riksdag. Först den 22 september 1927 inkom huvudentreprenören med sluträkning.

Dessutom må framhållas, att riksdagens bankoutskott varit i tillfälle att genom fullmäktiges protokoll följa ärendets gång. Vidare hava vid bankoutskottets inspektioner av Tumba pappersbruk under 1926 och 1927 års riksdagar lämnats meddelanden om arbetenas fortgång och anslagsöverskridandena, så långt dessa då voro kända. Fullmäktige hade haft för avsikt att till 1928 års riksdag avgiva en redogörelse för hela ärendet, men vid det förhållandet, att revisorerna i sin berättelse lämnat en sådan redogörelse, över vilken fullmäktige enligt gängse praxis skulle få tillfälle att avgiva yttrande, hava fullmäktige icke omnämnt ärendet i sin detta år avgivna berättelse om bankens tillstånd, rörelse och förvaltning.»

I likhet med revisorerna anser utskottet det anmärkningsvärt, att fullmäktige utan riksdagens medgivande disponerat omkring 54,000 kronor till

Utskottet.

täckande av merkostnader för här ifrågavarande företag. Fullmäktiges yttrande i ärendet har icke i detta avseende eller i övrigt synts utskottet ägnat att förminska giltigheten av de utav revisorerna gjorda uttalandena.

Vad sålunda i detta ärende förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen

omförmäla.

2:o.

Ang. protokoll och berättelser.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt ej funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

3:o.

Ang. tillstyrkande av ansvarsfrihet.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1926 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att med avseende på riksbankens förvaltning under den tid granskningen omfattat revisorerna ej funnit anledning till erinran utöver vad i berättelsen förekommit, samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1926, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser. I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran utöver vad här ovan förekommit, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas dels för förvaltningen under år 1926 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1927 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 9 februari 1928.

På bankoutsrottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar C. E. Svensson, Gustafsson i Stensholm, Pettersson i Olovstorp, Enhörning, Lindley, Johansson i Friggeråker, Dalberg och P. A. Larsson;

från andra kammaren: herrar Borggren, Winkler, Bäcklund, Lovén, Wikström, Kloo, Ryberg och Thore.

Reservation

vid punkten 2:o: av herr Bäcklund.